

DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-10>

УДК 378.093.5(477.54-25)ХІНО"192":069](045)

Н. В. БАБКОВА, канд. іст. наук,

ст. виклад. кафедри музейно-туристичної діяльності

e-mail: akademikxdak@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0347-0633>

Харківська державна академія культури, Бурсацький узвіз 4, м. Харків, 61057, Україна

**ФАКУЛЬТЕТ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОГО ІНО ІМЕНІ О. ПОТЕБНІ:
СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК, ПЕРСПЕКТИВИ МУЗЕАЛІЗАЦІЇ**

Мета. Метою запропонованого дослідження є висвітлення створення, функціонування, реорганізації факультету політичної освіти Харківського інституту народної освіти імені О. Потебні, перспектив його музеалізації.

Методологія дослідження складається з принципів історизму, системності, об'єктивності, всебічності й цілісності у поєднанні з методами аналізу та синтезу, історико-порівняльного, історико-типологічного та проблемно-хронологічного.

Наукова новизна. Вперше проведено комплексне дослідження історії факультету політичної освіти як структурної одиниці Харківського ІНО: виявлено причини створення та реорганізації, проаналізовано структуру, навчальні плани, бази практичної підготовки; представлено список випускників 1929 р.

Висновки. Факультет політичної освіти заснований при ХІНО у 1925 р. Його головна функція полягала у підготовці фахівців політичної освіти широкого профілю, однак спеціалізація проходила за шкільно-курсним, книжково-бібліотечним та антирелігійним профілем. Непідготовленість інституту до появи нової структурної одиниці вплинула на матеріальне і технічне забезпечення факультету впродовж його існування у 1925-1929 рр. Упорядкованість штату, специфіка підготовки здобувачів вищої освіти, забезпечення приміщенням призвели до реорганізації факультету в окремий Інститут політичної освіти. Його правонаступником є Харківська державна академія культури, працівники якої розпочали процес музеалізації історії закладу вищої освіти.

Ключові слова: політична освіта, Харків, музеалізація, віртуальний музей.

Як цитувати: Бабкова Н. В. Факультет політичної освіти Харківського ІНО імені О. Потебні: становлення, розвиток, перспективи музеалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2025. Вип. 40. С. 95-104. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-10>

In cites: Babkova N. V. (2025). The faculty of political education of O. Potebnia Kharkiv institute of public education: foundation, development, prospects of musealization. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences»*, Issue 40, (95-104), DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-10> (in Ukrainian)

Історія Харківської державної академії культури та вищої бібліотечної освіти в Україні, нерозривно пов'язана зі функціонуванням факультету політичної освіти Харківського інституту народної освіти імені О. Потебні (далі ХІНО). Організація ХІНО відбулася 1 червня 1921 р. відповідно до наказу Малої колегії Українського головного управління професійної

освіти від 18 травня того ж року. Передбачалося, що інститут матиме три факультети: соціального виховання, техно-педагогічний та політосвітній [15, с.236]. Необхідність створення системи вищої політичної освіти активно обговорювалася на сторінках тогочасних періодичних видань, але в Харкові практичного втілення не отримала [4, с.24-25]. Головна причина полягала у відсутності достатнього фінансування ХІНО, правління якого не могло забезпечити функціонування трьох факультетів [18, ф.166, оп.3, спр.330, арк.413,426].

Однак представники радянської влади не відмовилися від ідеї підготовки фахівців політосвітнього профілю вищої категорії. У жовтні 1921 р. перший факультет політичної освіти розпочав роботу на базі Одеського інституту народної освіти. Але наступного року, через брак фінансування, він припинив існування [10, с.122-123].

Необхідність посилення ідеологічної пропаганди радянської влади особливо серед сільського населення призвела до повернення до питання про підготовку кадрів ідеологічного фронту у закладах вищої освіти (далі ЗВО). Відновлення розробки питання підготовки працівників політичної освіти у ЗВО відбулося в результаті виконання постанови XIII з'їзду КПРС 1924 р., в якій зазначалося, що центром політосвіти на селі є хати-читальні та бібліотеки. 9 червня Народний комісаріат освіти УСРР (далі НКО) видав постанову, якою визнавав необхідність організації факультету політичної освіти при ХІНО в 1925/1926 н. р. і включення цього питання до бюджету поточного фінансового року [2, с.20]. Після узгодження проєкту учбового плану нового факультету з усіма наркоматами, НКО 12 вересня видав власну постанову № 2981 «Про утворення факультету Політосвіти при ХІНО». Цей документ обґрунтовував відкриття факультету саме в Харкові наявністю при ХІНО потрібних для занять помешкань, лабораторій та кабінетів, викладацьких кадрів. А головне, на місцях відчувалася значна потреба в такій учбовій інституції і була велика кількість кандидатів, що бажали навчатися. Тож, враховуючи ці аргументи РНК УСРР 17 вересня 1925 р. прийняв постанову № 471/394 «Про утворення факультету Політосвіти при ХІНО».

Мету створення, головні його завдання та попередній учбовий план факультету політичної освіти (далі ФПОЛО) охарактеризував А.І. Зільберштейн [8, с.119-130]. О.М. Костюкова, взявши за основу зазначену публікацію, помилково зазначала, про підготовку на факультеті спеціалістів екскурсійно-виставково-музейного профілю [9, с. 28-29]. Проте, в 1928 р. на базі факультету проводили лише екскурсійний семінар, головна мета якого полягала у підготовці зацікавлених студентів до екскурсійної роботи [18, ф.166, оп.6, спр.4583, арк.122]. Повноцінна підготовка спеціалістів музейно-екскурсійного профілю була втілена у 1929 р. на базі вже окремого ЗВО – Харківського інституту політичної освіти.

На початковому етапі існування ФПОЛО, у 1925/26 та 1926/27 н. р., не були ясно прописані умови вступу на факультет і вимоги до абітурієнтів. Головна – наявність стажу політосвітньої роботи не менше 2 років. Чіткі правила вступу зафіксовано лише з 1927/28 н. р. Серед них: приналежність абітурієнтів до КП(б)У або ЛКСМУ, віковий ценз 20–32 роки, стаж політосвітньої роботи від 1 року. Набір студентів відбувався лише за відрядженням інспектури окружної політосвіти. Безпартійні приймалися виключно за клопотанням органів політосвіти і за наявності не менше 3 років стажу громадської або політосвітньої роботи. Результатом впровадження цієї норми було зменшення на факультеті безпартійних студентів. Якщо після вступної кампанії 1925/26 н. р. їх було 28,5 % від загального контингенту здобувачів, в 1926/27 н. р. – 16%, в 1928/29 н. р. – лише 6%. А в правилах прийому на факультет 1929/1930 н. р. пункт про приймання безпартійних абітурієнтів узагалі зник [18, ф.166, оп.6, спр.4583, арк.194].

Обов'язковою умовою для вступу на ФПОЛО було знання української мови. Але іноді давалася відстрочка на 1 рік. Якщо ж студент не складав іспиту з української мови – його відраховували. Зазначена умова була пов'язана з тим, що ФПОЛО готував фахівців не лише для всіх 40 округ УСРР, але й для Автономної Молдавської соціалістичної радянської республіки та членів ЦК ВКП(б) Воронежської губернії РСФРР.

Протягом 1925-1927 р функції декана ФПОЛО виконував М.С. Волобуєв¹¹ – заступник голови Головополітосвіти НКО УСРР, заступника декана – А.І. Зільберштейн¹² – очільник курсів підготовки позашкільних працівників. З 1 серпня 1927 р. факультет очолив І.П. Соловей¹³ – колишній завідувачий радпартшколою у м. Суми. Загалом впродовж 1925-1929 рр. на факультет було прийнято 570 студентів: 1925/26 н. р. – 123 осіб, 1926/27 н.р. – 157, 1927/1928 н.р. – 67, 1928/29 н. р. – 87 [3, с.41].

За навчальним планом 1925/26 н. р. передбачався 3-х річний термін навчання на міському та сільському відділах і 4 секціях: шкільно-курсів, книжково-бібліотечній, художньої пропаганди й екскурсійно-виставково-музейній. Використовуючи ці дані, О.Л. Рябенко зробила висновок про існування на факультеті 4 секцій [13, с.58]. Однак, у 1927 р. А.І. Зільберштейн зазначав, що від ідеї впровадження секції художньої пропаганди та екскурсійно-виставково-музейної керівництво факультету відмовилося через відсутність вузькопрофільних спеціалістів і можливостей надання ґрунтовних спеціалізованих знань [7, с.18]. Натомість з 1928/1929 н. р. на ФПОЛО запрацював перший в Україні антирелігійний відділ [16, с.4].

Навчальне навантаження передбачало 48 ауд. годин на тиждень; загально-освітня підготовка із соціально-економічних дисциплін займала 64%, методів та об'єктів політосвітроботи – 16%, форми та техніки політосвітроботи – 20% навчального навантаження. Фізична культура, розвиток мови та елементарна математика викладалася поза навчальним планом. Спеціалізація запроваджувалася на останньому, 3 курсі [18, ф.2, оп.4, спр.1362, арк.33-33зв].

Слабка підготовка студентів, особливо із соціально-економічних і точних дисциплін, призвела в 1926/1927 н. р. до значних змін у навчальному плані. Тоді ж відбувся перехід на 4-х річний період навчання, у зв'язку із запровадженням військової підготовки студентів; із 1927/1928 н. р. – відмова від поділу на міський та сільський відділи. Відкоригованим планом окреслювався перехід на 36 ауд. годин на тиждень; соціально-економічні дисципліни складали 57%, методи та об'єкти політосвітроботи – 15%, форми та техніки політосвітроботи – 13% навчального навантаження. Спеціалізація за шкільно-курсівим або книжно-бібліотечно напрямком займала лише 15% навантаження і мала проходити на 3 та 4 курсах навчання, по 30 та 36 годин на рік відповідно [18, ф.166, оп. 6, спр.804, арк.97-98].

Назва дисципліни	3 курс				4 курс			
	І тр.	ІІ тр.	ІІІ тр.	Разом	І тр.	ІІ тр.	ІІІ тр.	Разом
Школа дорослих і система партосвіти	2	----	----	2	----	----	----	----
Питання лікнепу	6	----	----	6	---	---	---	----
Методи шкільно-курсівної роботи з дорослими		5	5	10				
Суспільствознавство в школах дорослих					4	4		8
Рідна мова					4	4		8
Математика в школах дорослих							4	4

¹¹ М.С. Волобуєв – економіст, автор теорії економічної самостійності УСРР в рамках СРСР. Жертва сталінських репресій 1933–1934 р. Реабілітований у 1957 р.

¹² А.І. Зільберштейн – канд. пед. наук, професор, фахівець з дидактики, завідувач кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди.

¹³ І.П. Соловей – директор Харківського інституту політичної освіти, Харківського інституту комуністичної освіти, Всеукраїнського інституту комуністичної освіти, завідувач відділу народної освіти Харківського міськвиконкому, жертва сталінських репресій 1937 р. Реабілітований посмертно в 1958 р.

Природознавство в школах дорослих							4	4
Робота в школах	2	5	5	12	4	4	4	12
Разом	8	10	10	30	12	12	12	36

Табл. 1. Навчальний план шкільно-курсової секції. Таблицю складено за [18, ф.166, оп.6, спр.804, арк.99зв] (Table 1. Curriculum of the school-course section. The table was compiled from [18, fond 166, inventory 6, folio 804, p. 99zv])

3 курс				
Назва дисципліни	7 тр.	8 тр.	9 тр.	Всього
Історія бібліотеки та книги	4	-----	-----	4
Система та становлення бібліотечного будівництва в УСРР та РСФРР	2	-----	-----	2
Методика бібліотечної справи (пропаганда книги, зміст форми та методи роботи з читачем, вивчення читача, керівництво читанням)	4	6	6	16
Бібліотечна техніка та НОП у ній, елементи техніки	-----	6	4	10
Додаткова практика	-----	-----	2	2
	10	12	12	34
4 курс				
Назва дисципліни	10 тр.	11 тр.	12 тр.	Всього
Методика бібліотечної справи	2	2		4
Бібліотечна робота з дітьми та підлітками		4		4
Пересувна робота	2			2
Бібліографія та вивчення книги	4	2		6
Бібліографічні огляди літератури				
а) суспільствознавство (перевірка, радянське будівництво		3		3
б) природознавство			2	2
в) прикладні науки			2	2
г) художня література		1	2	3
д) дитяча література			2	2
Комплектування книги	2			2
Книжково-газетне виробництво	2			2
Позабібліотечні форми поширення книги			2	2
Додаткова практика			2	2
	12	12	12	36

Табл. 2. Навчальний план книжково-бібліотечної секції. Таблицю складено за [1, с.129]. / Table 2. Curriculum of the book and library section, compiled on [1, с.129].

Основна функція факультету полягала в підготовці широкопрофільних спеціалістів у царині політосвіти, організаторів та керівників профільних великих установ, методистів і робітників апарату. Крім цього, за напрямками роботи отримували і вузьку спеціалізацію. Здобувачі шкільно-курсового відділу одержували кваліфікацію організатора-методиста шкільно-курсової роботи, викладача соціально-економічного циклу шкіл політосвіти (шкіл лікнепу, шкіл малописьменних).

Здобувачі бібліотечно-книжного відділу – бібліотекаря та організатора бібліотечної роботи. Здобувачі антирелігійного відділу – організаторів-методистів та лекторів-пропагандистів антирелігійної роботи [18, ф.166, оп.6, спр.4583, арк.182].

Керівництво ФПОЛО вважало, що спеціальна підготовка – не головне завдання факультету, адже всі форми політосвітроботи мають спільні завдання та методику роботи, відрізняючись головним чином технічними й організаційними моментами. Основна мета факультету – підготувати інтегрального політосвіробітника [6, с.30].

У науковому дискурсі, присвяченому історії розвитку ХДАК, існує суперечливе питання про проблему внутрішнього поділу ФПОЛО на секції чи відділи. Така плутанина була спричинена відмовою від поділу на міський та сільський відділ та переходом до підготовки спеціалістів політосвіти на шкільно-курсовому й бібліотечному відділах. Вперше інформація про підготовку здобувачів саме на відділах, а не секціях офіційно з'явилася у правилах прийому до ФПОЛО на 1927/1928 н. р. Хоча правління ХІНО в ділових документах поняття «секція» та «відділ» ототожнювало. Саме на керівника бібліотечної секції, а не відділу НКО УСРР у 1927 р. запросило з Одеси Л. Р. Когана, а в 1928 р. з Києва Н. Я. Фрідьєву [1, с.127]. Протоколи правління ХІНО № 18 та № 27 за 1928 р. теж фіксують наявність на ФПОЛО шкільно-курсової, бібліотечної та антирелігійної секції [18, ф.16, оп.6, спр.4571, арк. 353, 395]. З 1929 р. у протоколах інституту фіксується наявність на ФПОЛО лише відділів. Відповідно всі наукові праці, які досліджують історію бібліотечної освіти в Україні та ХДАК, виходячи з цієї традиції, називають книжково-бібліотечну секцію факультету політосвіти ХІНО бібліотечним відділом.

Відповідно офіційним документам, навчання на ФПОЛО відбувалося лабораторно-бригадним методом. Незважаючи на критику студентами ХІНО цього принципу отримання освіти, здобувачі факультету політосвіти відстоювали його застосування. Головними аргументами були велика завантаженість громадською, партійною та комсомольською роботою. Студенти виступали не за заміну системи освіти, а за її удосконалення – збільшення викладачами консультацій з дисциплін і активнішу допомогу невстигаючим у навчанні [11, с.2].

Викладання дисциплін соціально-економічного блоку забезпечували В.Д. Коряк, В.С. Зборобець, Д.С. Шапіро, Є.С. Хотинський, А.О. Слуцкін, М.М. Пакуль, Н.М. Кудрявцева, І.М. Сіак та інші.; блоку політосвітніх дисциплін – А.І. Зільберштейн, М.С. Волобуєв, І.П. Соловей, В.Ю. Кінгі. Цикл дисциплін з військової підготовки очолював полковник В.К. Гершельман. Навчання здобувачів шкільно-курсового напрямку забезпечувалося силами викладачів політосвітнього блоку; книжкового-бібліотечного – Л.Р. Когана, а з 1928 р. Н.Я. Фрідьєвої та Д.Н. Ігудесман; антирелігійного – Є.Ф. Розвадовського, В.Є. Фаворського, В.І. Чучмарьова й викладавців політосвітніх курсів.

Як і на інших факультетах ХІНО, навчально-методичну роботу на ФПОЛО забезпечували циклові (предметні) комісії. У 1926/1927 н. р. природно-математична комісія координувала розробку програм, навчальних планів і викладання курсів «біологія», «геологія», «фізика», «хімія», «анатомія та фізіологія», «математика», «статистика». Соціально-економічна комісія відповідала за дисципліни «політекономія», «економполітика», «економгеографія», «історія Сходу», «історія України», «історія ВКП», «іноземна мова», «українська мова», «профрух». Політосвітня комісія – «основи політосвіти (форми та методи)», «шкільно-курсова робота», «бібліотечна робота», «вчення про поведінку людини». Роботу всіх зазначених комісій координувала факультетська комісія на чолі з деканом [18, ф.166, оп.6, спр.170, арк.13зв].

За період навчання на ФПОЛО здобувачі освіти поєднували отримання теоретичних і практичних знань. Наприклад, в рамках практикуму до курсу «Техніка публічних виступів» студенти безоплатно відвідували доповіді та лекції в Діловому клубі й Будинку освіти; для них організовували екскурсії на заводи ХПЗ, ХЕМЗ, електростанцію, дослідну сільськогосподарську станцію. Крім того, студенти відвідували організовані Харківською окрполітосвітою виставки, диспути, концерти, агітстудії. Систематично отримуючи

безоплатні квитки до кінотеатрів, здобувачі вищої освіти регулярно знайомилися з новинками кінематографу [5, с.5]. Велике значення у підготовці майбутніх спеціалістів відігравали 2 кабінети, що функціонували на базі факультету: соціально-економічний та політосвітроботи. В межах останнього функціонувала бібліотека, кабінет бібліотечної (з 1927 р.) та антирелігійної (з 1929 р.) роботи.

За навчальним планом практична підготовка відбувалася в рамках політосвітних дисциплін. Це так звана організаційно-методична політосвітня практична робота, що на 1 курсі проходила в межах дисципліни «Основи політосвіти», на 2-4 курсах в ході прослуховування предмету «Форми та методи політосвітньої роботи». Шкільно-курсова та бібліотечна практики проводилися у тісному зв'язку з методикою шкільно-курсової та бібліотечної роботи. Практична частина підготовки студентів поділялася на практичну роботу в місті та селі. В місті: на 1 курсі передбачався огляд та спостереження за роботою політосвітніх установ м. Харкова та його околиць; на 2-4 курсах – прийняття безпосередньої активної участі в роботі міських політосвітніх установ з метою виконання певних завдань за планом учбових занять. Шкільно-курсова міська практика проходила на 3 та 4 курсах на базі Харківської радянської партійної школи, Харківської дослідної школи дорослих II ступеня, шкільно-курсової секції Харківського кабінету політосвітробітника, Центрального кабінету політосвітробітника при Науково-дослідному інституті педагогіки. Бібліотечна міська практика поділялася на дві частини: практичні заняття з бібліотекознавства та книгознавства. Проходила на базі міських бібліотек різних типів, друкарень, видавництв, магазинів [18, ф.166, оп.6, спр.4571, арк.188-191].

Практична підготовка в селі проходила в рамках 2-4 курсів без розподілу на спеціалізації. Студенти пробували свої сили у всіх напрямках політичної освіти, що включала обстеження села, його виробничих і побутових умов, участь у роботі громадських установ – сільради та її комісії (особливо комісії з культури), з метою ознайомлення з їх роботою та допомоги в організації діяльності. Студенти мали проводити агітсуди, вечори запитань та відповідей, організовувати стінгазети, читання, лекції та доповіді, «живі газети» й інші політосвітні установи – майбутні місця роботи випускників ФПОЛО [18, ф.166, оп.6, спр.4571, арк.192].

Під час звітних конференцій головне завдання студентів полягало у виявленні хиб у роботі політосвітніх установ у селі та надання рекомендацій щодо їх виправлення. Під час повідомлення про результати практичної роботи у селі в 1927/1928 н. р., декан факультету І. П. Соловей констатував що досить часто у селах Лубенської, Полтавської, Харківської та Сумської округ не було ніякої планової політосвітньої роботи. Студентам доводилося самим організовувати селянські будинки (сельбуди) й налагоджувати їхню роботу, забезпечувати кіно- та радіо мережі, сприяти активізації сценічно-художньої діяльності місцевих активістів. У сфері бібліотечної роботи здобувачі освіти упорядковували наявні бібліотеки: проводили каталогізацію, розбиття на десяткову систему, заведення книжкових абонементів. Лише після цієї роботи селяни починали активно користуватися послугами бібліотеки.

У сфері шкільно-курсової роботи практична діяльність відбувалася на базах шкіл ліквідації неписьменності (лікнепів) для дітей 9-13 років, що не викликало особливих труднощів. В результаті практичної роботи, студенти ФПОЛО бачили відірваність реального стану політосвіти в селі від директив та постанов радянського уряду. Погане знання студентами української мови також перешкоджало налагодженню праці із селянами [14, с.70-75].

Опанування роботи політосвітніх закладів здобувачами ФПОЛО відбувалося не лише в період виробничих практик, а й під час екскурсій на літніх канікулах до різних регіонів СРСР. Студенти відвідували музеї, театри, науково-дослідні установи, бібліотеки, заводи й фабрики в Україні, на Кавказі, Далекому Сході, Москві та Санкт-Петербурзі. Під час екскурсій майбутні працівники політосвітньої сфери знайомилися та переймали досвід культурної й виробничо-технічної пропаганди [18, ф. 166, оп.6, спр.4571, арк.89, 156; спр. 4583, арк.1,15, 120,122].

Однак у роботі ФПОЛО були значні проблеми. Передовсім – відсутність власного приміщення. Незважаючи на заяву 1925 р. директора ХІНО М.С. Гаврилів про наявність усіх умов для організації нового факультету, впродовж всього періоду існування ФПОЛО стояла гостра проблема щодо нього. Так, у 1925/26 н. р. факультет розміщувався у трьох прохідних кімнатах, які належали факультету соціального виховання, користувався лабораторіями факультету професійної освіти, розміщеними за адресою вул. Вільної Академії, 14. Скрутне становище факультету призвело по появи у червні 1926 р. питання про приєднання ФПОЛО до Комуністичного університету імені Артема [18, ф.166, оп.6, спр.4578, арк.1-2]. Паралельно НКО УСРР розглядав питання і про реорганізацію ХІНО в 3 окремих інститути [18, ф.166, оп.6, спр.4584, арк.2]. Але ні перша ні друга ідея не знайшла підтримки радянського уряду, і не була реалізована.

Натомість для поліпшення умов факультету в 1926/27 н. р. для його потреб було виділено 2-й поверх із 3-ма аудиторіями та 8-ма невеличкими кімнатами за адресою вул. Вільної Академії, 35. Перебування в одній будівлі з Центральною науково-учбовою бібліотекою не задовольняло потреб факультету, адже навесні 1927 р. він уже потребував 20 аудиторій та 15 кімнат учбово-бібліотечного типу. Враховуючи неможливість силами ХІНО реалізувати ці потреби, правління інституту знову підняло питання про доцільність існування цієї структурної одиниці на базі ЗВО. Лише в 1928/1929 н. р. НКО УСРР підібрав необхідне приміщення. ХІНО уклало угоду про оренду будівлі за адресою вул. К. Лібкнехта, 40 (сучасна вул. Сумська). Будинок належав Робітничому університету, і ФПОЛО займав там четвертий (16 кімнат) та шостий поверхи (зала для загальних зборів). Крім того, у денний час, за необхідності, факультет міг користуватися аудиторіями, лабораторіями та кабінетами на інших поверхах [18, ф.166, оп.6, спр.4583, арк.183]. Однак це не зупинило процесу відокремлення факультету в окремий заклад вищої освіти. Впродовж 1928-1929 рр. керівництво ХІНО активно лобіювало це питання в кабінетах НКО. 10 вересня 1929 р. Постановою РНК УСРР № 41/645 ФПОЛО було реорганізовано в окремий ЗВО – Харківський інститут політичної освіти [1, с. 134].

Ще однією проблемою ФПОЛО було кадрове забезпечення. В перший рік існування у складі факультету перебував лише 1 штатний викладач, всі інші працювали як сумісники. З 1926/27 н. р. їх кількість збільшилася до 4, а з 1927/1928 н. р. – 13. Викладачі-сумісники не завжди якісного виконували свої педагогічні функції, від чого передовсім страждали студенти [12, с.2].

Не було вирішено і питання матеріального забезпечення студентів. Стипендія у 30 карб. на місяць не покривала витрат на житло, харчування та утримання родини. Багато студентів факультету вступали на навчання за цільовим направленням і знімалися зі служби. Фінансова незабезпеченість у м. Харкові призводила до того, що здобувачі надавали перевагу пошуку роботи, а не навчанню. Цьому сприяла і проблема перенаселення гуртожитків. Наприклад по вул. Чайковського, 33 мешкало по 35-40 чоловік у кімнаті, в інших гуртожитках – по 25 людей [18, ф.166, оп.6, спр.1049, арк.33].

Значна частина студентів відраховувалася через велике навчальне та громадське навантаження. В 1925/26 та 1926/27 н. р. студенти ФПОЛО організували та провели 2-місячні семінари з перепідготовки керівників політосвітніх працівників у селі [18, ф.166, оп.7, спр.131, арк.28; оп.6. спр.170, арк.183в]. Масово використовували студентський ресурс і представники Головополітосвіти НКО УСРР. Проте, не зважаючи на всі труднощі, 30 червня 1929 р. Україна отримала перший випуск працівників політичної освіти вищої категорії.

Алмашин Д. Е.	Енгельман В. Г.	Острянин Д. Х.	Шейко М. Ф.
Барська К. Х	Здір О. І.	Пантелєєв А. М.	Шрифтзецер Р. І.
Берега І. Р.	Зінгер Р. І.	Пашко Д. К.	Щерба А. І.
Берлин І. М.	Ігнатенко К. М.	Пашенко М. М.	Яновський І. І.
Білінкіс О. М.	Ігнат'єв В. М.	Петренко	

Бобровський Ю. І.	Йоффе Ц. Я.	Полонуер В. О.	
Боровий М. І.	Кисіль Т. К.	Попов Б. А.	
Буряк О. Г.	Коваленко С. К.	Похітун О. К.	
Бутенко Н. Г.	Коваленко С. І.	Пригода П. С.	
Вишнякова В. І.	Компанієць А. Т.	Рідник З.	
Волошин А. Ф.	Коробкіна Є. Г.	Родборг Д. С.	
Вольнов Ю. С.	Кропівний П. І.	Рютін І. І.	
Воробйов	Кротова В. П.	Самборський А. С.	
Ганева М. Ф.	Кухарков М. Н.	Сисенко О. М.	
Герасимова	Ландсаман М. А.	Соколів Д. І.	
Гершовська П. Б.	Левенець Т. М.	Соколовський А. А.	
Горобець А. І.	Локшина	Толніна Ф. М.	
Горяінов І. П.	Мазур Д. М.	Тульчина Я. М.	
Гриншпак С.	Мацкевич Р. Н.	Уманська П. А.	
Грищенко З. Х.	Месіяшин І. А.	Уманська Р. А.	
Гроденчик Є. Р.	Мітельман М. М.	Фесенко О. Д.	
Грубич Г. І.	Муратова В. М.	Фінкельштейн Л. Я.	
Дем'яненко Є. Я.	Новиків В. А.	Цибуля У. І.	
Дубинська С. О.	Опріш М. І.	Черененко О. Г.	
Дудис Ф. К.	Островський П. А.	Чудновський Г. В.	

Табл. 3. Список випускників факультету політичної освіти ХІНО 1929 р. Таблицю складено за [17, ф.1, оп.1л, спр.4259, арк.3]./ Table 3. List of graduates of the Faculty of Political Education of the KhINO in 1929. The table is based on [17, fond 1, inventory 1, file 4259, p. 3].

Підготовка до ювілею ХДАК активізувала питання про музеалізацію історичного поступу ЗВО. Заснування віртуального проєкту «ВІВАТ, АКАДЕМІС!: ХДАК у фотографіях, документах та спогадах» та створення віртуального музею сприяло ґрунтовному пошуку, вивченню та аналізу матеріалів, присвячених ранньоісторичному етапу функціонування ХДАК. Цей процес ускладнено втратою архівів академії в 1941-1943 рр. Відповідно робота з відновлення інформації проводиться на базі архівів м. Києва. Віднайдено інформацію про заснування ФПОЛО, навчальний процес на ньому, дані про випускників книжково-бібліотечної секції факультету, відновлено окремі імена представників шкільно-курсової та антирелігійної секції, знайдено студентські квитки й залікові книжки деяких студентів, загальне випускне фото 1929 р. Ця інформація стане базою для створення стаціонарної експозиції в музеї історії ХДАК.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних і подвійної публікації. Цей матеріал ніде не друкувався раніше і на сьогоднішній день не поданий в жодне інше видання.

Список використаної літератури

1. Бабкова Н.В. Запровадження вищої бібліотечної освіти в Україні у другій декаді ХХ ст. *Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. пр.* Х.: ХДАК, 2024. Вип. 65. С.121-142.
2. Витяги з протоколів засідань Колегії Наркомосу. З протоколу Ч. 15 з 9/VI 1925 р. *Бюлетень Народного Комісаріату Освіти УСРР*. 1925. № 6(11). С. 20-21.
3. Висновки Комісії в справі самоперевірки стану парторганізації та роботи Бюро партколективу Х.І.П.О. за час з 3/XI-28 на 1/X-1929 року. *Політосвітник*. Х., 1929. № 2. С.38-43.

4. Высшая школа подготовки работников политпросвета (институт социальной культуры). *Путь коммунизма*, 1921. № 1. С.23-27.
5. Євсєєв О.І., Виноградов А.П., Майборода О.А. Підготовка культосвітніх працівників в Харківському бібліотечному інституті. *Учені записки*. Вип. 3. Х., 1957. С.3-51.
6. Зільберштейн А. Факультет політосвіти. *Селянський будинок*, 1927. № 6-7. С.30-34.
7. Зільберштейн А.І. Професія політосвітника та його підготовка. *Шлях освіти*, 1927. № 6-7. С.14-26.
8. Зільберштейн А. Факультет політосвіти Харківського ІНО. *Записки Харківського інституту народної освіти ім. Потебні*. Х., 1926. Т.1. С.119-133.
9. Костюкова О.М. Красзнавчо-екскурсійна справа в Україні в 20-х роках ХХ ст.: суспільно-політичний, освітній і культурологічний аспект. Чер-си: Вид. дім ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. 171с.
10. Левченко В.В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920-1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту. О.: ТЕС, 2010. 428с.
11. На захист лабораторної системи на факполітосі. *Іновець*, 1929. № 2(18). 16 січня. С.2.
12. Рогоцький І.Ю. Лектори запізняються, приміщення погане. *Робітник освіти*, 1928. № 10 (104). 17 травня. С.8.
13. Рябченко О.Л. Харківський інститут народної освіти ім. О.О.Потебні (1921–1930 рр.). Х.: ХНАМГ, 2000. 214с.
14. Соловей І.П. Практичні роботи на селі студентів ФПОЛ в 1927/28 році. *Записки Харківського інституту народної освіти імені О.О. Потебні*. Х., 1928. Т.3. С.66-75.
15. Харьковский государственный университет им. А.М. Горького за 150 лет. Гл. ред. С.М. Короливский. Х.: Изд-во ун-та, 1955. 384с.
16. Хроніка. *Робітник освіти*, 1928. № 15(109). 15 листопада. С.4.
17. Архів Харківської державної академії культури.
18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

N. V. BABKOVA, PhD in History,

Senior lecturer of the Department of museum and tourism activities

e-mail: akademikxdak@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0347-0633>

Kharkiv State Academy of Cultura

4, Bursatskyi Descent, Kharkiv, 61057, Ukraine

THE FACULTY OF POLITICAL EDUCATION OF O. POTEBNIA KHARKIV INSTITUTE OF PUBLIC EDUCATION: FOUNDATION, DEVELOPMENT, PROSPECTS OF MUSEALIZATION

Research aim. The purpose of the proposed research is to highlights the creation, functioning, reorganization of the Faculty of Political Education of the O. Potebnia Kharkiv Institute of Public Education, the prospects for its museumization.

Research methodology. The research methodology consists of the principles of historicism, systematicity, objectivity, comprehensiveness and integrity in combination with methods of analysis and synthesis, historical-comparative, historical-typological and problem-chronological.

Scientific novelty. For the first time, a comprehensive research of the Faculty of Political Education as a structural unit of the Kharkiv Institute of Public Education was conducted: the reasons for its creation and reorganization were identified, the structure, curriculum, and practical training bases were analyzed; a list of graduates of 1929 was presented.

Conclusions. The Faculty of Political Education at the Kharkiv Institute of Public Education was founded in 1925. Its main function was to train specialists in political education of a wide profile, however, specialization took place within the framework of the school-course, book-library and anti-

religious profile. The unpreparedness of the institute for the emergence of a new structural unit affected the material and technical support of the faculty during its existence in 1925-1929. The orderliness of the staff, the specifics of the training of higher education applicants, and the provision of premises led to the reorganization of the faculty into a separate Institute of Political Education. Its successor is the Kharkiv State Academy of Culture, whose employees began the process of museumizing the history of the institution of higher education.

Keywords: *political education, Kharkiv, museumization, virtual museum.*

References

1. Babkova N.V. The introduction of higher library education in Ukraine in the second decade of the XX century. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*. Kh., 2024. Issue 65. Pp.121-142. (in Ukrainian)
2. Extracts from the minutes of the meetings of the Board of the People's Commissariat of Education. From the minutes of Part 15 of 9/VI 1925. *Bulletin of the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR*. 1925. №. 6(11). P.20-21. (in Ukrainian)
3. Conclusions of the Commission on the self-examination of the state of the party organization and the work of the Bureau of the party collective of the KhIPO for the period from 3/XI-28 to 1/X-1929. *Political Scientist*. Kh., 1929. №. 2. Pp.38-43. (in Ukrainian)
4. The Higher School for the Training of Political Education Workers (Institute of Social Culture). *The path of communism*, 1921. №. 1. P.23-27. (In Russian)
5. Yevseyev O.I., Vynogradov A.P., Mayboroda O.A. Training of cultural and educational workers at the Kharkiv Library Institute. *Scientific Notes*. Kh., 1957. Issue 3. Pp.3-51. (in Ukrainian)
6. Zilbershtein A. Faculty of Political Education. *Peasant House*, 1927. №. 6-7. Pp.30-34. (in Ukrainian)
7. Zilbershtein A.I. The profession of a political educator and his training. *The path of education*, 1927. №. 6-7. Pp.14-26. (in Ukrainian)
8. Zilbershtein A. Faculty of Political Education of the Kharkiv Institute of Public Education. *Notes of the Potebnia Kharkiv Institute of Public Education*. Kh., 1926. Vol. 1. Pp.119-133. (in Ukrainian)
9. Kostjukova O.M. Study of local lore and excursion industry in Ukraine in the 1920's: social-political, education and cultural aspects. Ch-sy: Publishing house of the B. Khmelnytskyi National University of ChNU, 2010. 171p. (in Ukrainian)
10. Levchenko V.V. History of the Odessa Institute of Public Education (1920-1930): positive experience of a failed experiment. Odesa: TES, 2010. 428p. (in Ukrainian)
11. In defense of the laboratory system at the Faculty of Political Education. *Inovets*, 1929. №. 2(18). January 16. P.2. (in Ukrainian)
12. Rohotskyi I.Yu. Lecturers are late, the premise is bad. *Education Worker*, 1928. №. 10 (104). May 17. P.8. (in Ukrainian)
13. Riabchenko O.L. O.O. Potebnia Kharkiv Institute of Public Education (1921-1930). Kh.: KhNAMG, 2000. 214p. (in Ukrainian)
14. Solovei I.P. Practical work in the village of students of the FPOL in 1927/28. *Notes of the O.O. Potebnia Kharkov Institute of Public Education*. Kh., 1928. Vol. 3. Pp.66-75. (in Ukrainian)
15. A.M. Gorkiyi Kharkiv State University for 150 years. Main ed. S.M. Kolorivskyi. Kh.: University Publishing House, 1955. 384 p. (In Russian)
16. Chronicle. *Worker of Education*, 1928. №. 15(109). November 15. P.4. (in Ukrainian)
17. Archive of the Kharkiv State Academy of Culture.
18. Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine.

Текст надійшов до редакції 09.03.2025. / The text was received by the editors 09.03.2025.

Текст затверджено до друку 17.04.2025. / The text is recommended for printing 17.04.2025.